Naturstyrelsen

Høringsnotat

Projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Læsø Klitplantage

Oktober 2026

Udgiver:

Naturstyrelsen

Gjøddinggård, Førstballevej 2

7183 Randbøl

Må citeres med kildehenvisning

Indholdsfortegnelse

Indledning og baggrund **4**

Høringsnotat for Naturnationalpark Læsø Klitplantage **6**

1. Biodiversitet, flora og fauna 6

1.1 Biodiversitet og biodiversitetsfremmende tiltag 6

1.2 Overvågning og baseline 11

1.3 Den vilde fauna 13

1.4 Ressourcer i naturnationalparken 15

1.5 Store planteædende pattedyr og dyrevelfærd 17

2. Geografisk afgrænsning og hegnslinje 20

2.1 Hegn 20

2.2 Stier, veje, indgange og låger 22

3. Friluftsliv og menneskers sundhed 24

3.1 Friluftsliv og -faciliteter 24

3.2 Adgangsmuligheder 26

3.3 Jagt og fiskeri 28

3.4 Friluftsliv og færdsel blandt store planteædende pattedyr 30

3.5 Turisme 32

4. Høringsproces og offentlig inddragelse 33

5. Andre bemærkninger 34

5.1 Kommentarer til lovgivning 34

5.2 Trafik og sikkerhed 35

5.3 Økonomi 35

5.4 Klima 36

5.5 Andet 38

Høringens indflydelse på projektbeskrivelse og forvaltningsplan **40**

Indledning og baggrund

Af regeringsgrundlaget Ansvar for Danmark af 20. december 2022 fremgik det bl.a., at de 15 besluttede naturnationalparker skal gennemføres. I marts 2022 offentliggjorde den daværende regering sammen med aftalepartierne bag Natur- og Biodiversitetspakken beslutningen om, hvor 10 naturnationalparker skulle placeres. Det drejer sig om:

- Læsø Klitplantage (Læsø Kommune)
- Hanstholm i Thy (Thisted Kommune)
- Husby i Vestjylland (Holstebro Kommune)
- Kompedal i Midtjylland (Silkeborg Kommune)
- Mols Bjerge i Djursland (Syddjurs Kommune)
- Harrild i Midtjylland (Ikast-Brande Kommune og Herning Kommune)
- Draved i Sønderjylland (Tønder Kommune)
- Hellebæk i Nordsjælland (Helsingør Kommune)
- Bidstrupskovene på Midtsjælland (Lejre Kommune)
- Ulvshale på Møn (Vordingborg Kommune)

Fra den politiske beslutning til der kan etableres en konkret naturnationalpark, skal Naturstyrelsen udarbejde en projektbeskrivelse og en forvaltningsplan i henhold til naturbeskyttelseslovens kapitel 8a om naturnationalparker[1].

Som led i arbejdet med naturnationalparkerne er der nedsat en national videnskabelig arbejdsgruppe og en national arbejdsgruppe for interessenter, ligesom der for hver naturnationalpark blev oprettet en lokal projektgruppe, som i maj 2024 blev erstattet af en bestyrelse. Input fra de to nationale arbejdsgrupper og den lokale bestyrelse er blevet inddraget i forbindelse med udarbejdelsen af Naturstyrelsens faglige oplæg til projektbeskrivelse og forvaltningsplan, som har været i offentlig høring. Find dokumentet her: https://naturstyrelsen.dk/vildere-natur/naturnationalparker/naturnationalpark-laesoe-klitplantage

I høringsperioden indkom i alt 53 høringssvar til projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage.

[1] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

I det følgende afsnit laves en tematisk gennemgang af de indkomne høringssvar. Alle høringssvar kan ses i deres originale form på Naturstyrelsens hjemmeside. I dette dokument opsummeres høringssvarene og kommenteres af Naturstyrelsen.

I det sidste afsnit opsummeres høringens indflydelse på projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage.

Høringsnotat for Naturnationalpark Læsø Klitplantage

1. Biodiversitet, flora og fauna

1.1 Biodiversitet og biodiversitetsfremmende tiltag

1.1.1 Generelt

I flere af de indkomne høringssvar udtrykkes en generelt positiv holdning og støtte til etableringen af større sammenhængende naturnationalparker og de planlagte tiltag med gavnlige effekter for natur og biodiversitet. Et flertal af de indkomne høringssvar fra foreninger og organisationer udtrykker deres støtte til målet om at styrke naturen og biodiversiteten i Danmark samt give mulighed for, at befolkningen kan opleve og lære mere om den danske natur.

Én forening og enkelte privatpersoner sætter spørgsmålstegn omkring anvendelse af helårsgræsning i forhold til at gavne biodiversiteten i naturnationalparkerne. Et høringssvar angiver, at helårsgræsning ikke er naturligt eller godt for biodiversitet.

I ét høringssvar påpeges det, at Danmark naturligt er skovdækket, og at man med konceptet for naturnationalparkerne kun vil medvirke til at indføre en menneskeskabt natur. Endvidere udtrykkes der i høringssvaret en modstand over for omstilling til urørt skov, da naturnær skovdrift har medført en forbedring i levevilkår for mange arter. Det påpeges, at der fortsat er behov for maskinel bekæmpelse af træarterne asp og birk, da disse ikke spises af dyr. Ydermere udtrykkes der uforståenhed omkring veteranisering af træer, og at man bør lade træerne blive naturligt gamle.

I ét høringssvar anbefales det, at man ikke udfører udtag af træer på 70-90 %, da det vil øge risiko for tilvækst af uønskede arter i skove.

Det påpeges i ét høringssvar, at ændringen af naturplejen i forbindelse med forvaltningen af naturnationalparkerne ikke vil være i overensstemmelse med EU´s Habitatdirektiv samt Natura 2000 planer. Endvidere angives det, at genopretning af naturlig hydrologi vil have en negativ effekt i form af oversvømmelse af skov, og at mere sumpede områder vil være til gene for græssende dyr samt besøgende.

En række organisationer udtrykker i deres høringssvar, at Naturstyrelsen bør have fokus på dispensation til kadaverpladser, således disse generelt kan an-

vendes som et essentielt grundlag for en række arter af nedbrydere og ådselædere. Yderligere bakker en anden organisation op om at lade enkelte døde dyr ligge af hensyn til biodiversiteten.

I ét høringssvar kritiseres det, at Naturstyrelsen ønsker at undersøge mulighederne for at anlægge kadaverpladser i naturnationalparkerne og sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt dette er lovligt. Det påpeges, at der ikke er en klar plan for at sikre, at der ikke efterlades ådsler af de store planteædende pattedyr i naturnationalparkerne.

1.1.2 Naturstyrelsens kommentar

Jf. Lov om naturnationalparker kan en naturnationalpark efter tilladelse fra miljøministeren etableres på et større statsejet areal[2]. En naturnationalpark er et større sammenhængende naturområde uden skov- og landbrugsproduktion, der skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedhensyn, med henblik på at naturen i området så vidt muligt kan udvikle sig på egne præmisser.

Der drives ikke landbrug i naturnationalparker, og skoven henlægges som urørt skov. Der udsættes store planteædende pattedyr til helårsgræsning på arealerne, som skal medvirke til at skabe grundlaget for en vildere natur med flere levesteder for dyr og planter.

Helårsgræsning anbefales som et vigtigt tiltag for sikring af biodiversiteten [3]. I naturnationalparkerne er målet at genskabe mere vild natur med fokus på at understøtte naturlige processer og dynamikker, hvoraf græsning er en af de væsentlige naturlige processer, jf. bemærkninger til lovforslaget om naturnationalparker.

Dette understøttes af rådgivning og anbefalinger fra forskning af nationalt og internationalt anerkendte kilder. Herunder bl.a. ekspertudtalelsen Genopretning af biodiversitet og økosystemer fra det danske IPBES-kontor[4]. I denne ekspertudtalelse understreges de oprindelige store planteæderes økosystemfunktion for biodiversiteten via græsning og andre forstyrrelser, samt at disse dyr er uddøde eller forsvundet fra naturen i Danmark. Deraf ligger tætheden

---

[2] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

[3] Møller, P.F., Heilmann-Clausen, J., Johannsen, V.K., Buttenschøn, R.M. Schmidt, I.K., Rahbek, C., Bruun, H.H., Ejrnæs, R. (2018): Anbefalinger vedrørende omstilling og forvaltning af skov til biodiversitetsformål. Udarbejdet for Naturstyrelsen. Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser Rapport 2018/28

[4] Anders Barfod, Hans Henrik Bruun, Preben Clausen, Lars Dinesen, Sara Egemose, Rasmus Ejrnæs, Camilla Fløjgaard, Jacob Heilmann-Clausen, Theis Kragh, Anders Højgård Petersen, Carsten Rahbek, Eva Roth, Karsten Raulund-Rasmussen, Jesper Sølver Schou, Jens-Christian Svenning & Martin Søndergaard (2020). Genopretning af biodiversitet og økosystemer i Danmark. Det danske IPBES-samarbejde: Aarhus, København, Roskilde og Syddansk Universitet samt DTU Aqua. https://www.ipbes.dk/wp-content/uploads/2020/06/Genopretning_ekspertudtalelse_22-Juni-2.pdf

af vilde planteædere i Danmarks nuværende natur under de naturlige tætheder.

Der ligger hermed et genopretningsperspektiv bag etableringen af helsårsgræsning, som i sammenhæng med urørt skov og naturlig hydrologi vil udgøre den bedste tilnærmelse af de oprindelige naturlige processer i Danmark. Naturstyrelsen samarbejder desuden tæt med den nationale videnskabelige arbejdsgruppe[5]. Denne arbejdsgruppe yder en målrettet rådgivning, som Naturstyrelsen inddrager som videnskabeligt grundlag for retningslinjerne i etablering og forvaltning af naturnationalparkerne.

Skovarealerne vil blive forvaltet som urørt skov, og væsentlige elementer i denne forvaltning omfatter bl.a. udtag af oversøiske træarter, veteranisering og inddragelse af skoven i græsningsområdet på baggrund af ekspertanbefalinger vedr. biodiversitet i skov. Træer til produktion, som ikke er hjemmehørende, og som derfor har få naturligt forekommende arter tilknyttet, skal over tid fjernes, så der kan udvikles en hjemmehørende og mere artsrig skov. Der vil derfor blive gennemført en række forvaltningstiltag i en overgangsperiode for bl.a. at fjerne træer, der ikke er hjemmehørende for at give de bedst mulige betingelser for den samlede biodiversitet på sigt. Veteranisering af træer er et tiltag, som udføres for at imødekomme den aktuelle mangel på levesteder i form af gamle eller skadede træer og dødt ved, som den tidligere drift i området har medført. Der er således tale om en indsats, hvor den naturlige aldringsproces fremskyndes for at fremme diversiteten i området, og skabe flere levesteder for arter. Veteraniseringen vil primært foregå i forbindelse med planlagte hugstindgreb.

Det fremgår af lovforslaget om naturnationalparker[6], at hensigten er, at naturen så vidt muligt skal kunne udvikle sig på egne præmisser. Det forventes hermed, at den løbende pleje af lysåbne naturarealer primært vil ske ved udsætning af helårsgræssende dyr i naturnationalparkerne. I forhold til opvækst af uønskede arter kan der dog, efter en konkret vurdering, iværksættes supplerende tiltag såsom fjernelse af opvækst af træer og buske, hvis opretholdelse af væsentlige naturværdier taler for det.

Af Naturbeskyttelseslovens § 61a, stk. 3 fremgår det, at forvaltningen af en naturnationalpark, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal medvirke til gennemførelsen af Natura 2000-planens mål for naturtilstanden. Dermed forventes planlagte biodiversitetstiltag at understøtte og forbedre forholdene for arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget. Der kan i denne sammenhæng, af hensyn til naturtyper og arter omfattet af EU's naturdirektiver, være behov for at gennemføre en målrettet forvaltning for hver naturnationalpark.

---

[5] Listen over medlemmer i den nationale videnskabelige arbejdsgruppe findes her https://naturstyrelsen.dk/vildere-natur/naturnationalparker/proces-og-organisering-af-arbejdet

[6] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

Genopretning af naturlig hydrologi i sammenhæng med græsning og omstilling til urørt skov er centrale virkemidler for biodiversiteten i naturnationalparkerne, da samspillet mellem disse tiltag har en artsfordelende virkning samt påvirkning af områdets naturlige udvikling. Her vil eventuelle permanente eller sæsonbetingede oversvømmelser af områder med træer i naturnationalparker kunne bidrage til den ønskede naturlige variation i landskabet. Det er dog en klar forudsætning, at hydrologiprojekter ikke påvirker utilsigtet uden for naturnationalparken.

Den naturlige hydrologi genoprettes på baggrund af tekniske forundersøgelser, hvori det sikres, at der fortsat aftages vand fra naboarealer uden for naturnationalparkens område, at visse veje og stier fortsat skal være passable, samt at der ikke sker utilsigtet påvirkning af naturområder.

I henhold til gældende lovgivning skal ådsler af de store planteædende pattedyr indsamles og bortskaffes efter reglerne om animalske biprodukter. Muligheder for anlæg af kadaverpladser eller mulighed for at efterlade dyrene, hvor de dør, undersøges i samarbejde med veterinærmyndighederne.

1.1.3 Lokalt

En række privatpersoner og enkelte organisationer ønsker ikke en naturnationalpark på Læsø. Særligt argumenteres for, at Læsø allerede har en fin og enestående natur med høj biodiversitet, hvorfor der ikke er behov for en naturnationalpark netop her. Flere høringssvar peger på risikoen for, at en naturnationalpark vil forringe naturrigdom og biodiversitet. Det nævnes desuden af flere, at græsning med kvæg vil slide på de sårbare naturtyper med risiko for overgræsning. Læsø Kommune ønsker ikke en naturnationalpark på Læsø og har i stedet fremsat ønske om oprettelse af en Marin Nationalpark Læsø.

I et af høringssvarene nævnes, at natur kun kan bevares uden indgriben, mens et andet høringssvar peger på, at manglende pleje vil forringe den fine natur. Et høringssvar foreslår andre tiltag til at sikre mere natur på Læsø, herunder konvertering af landbrugsjord til natur. Endelig efterlyser et af høringssvarene mere specifik beskrivelse af en række arter og småbiotoper.

Andre privatpersoner og flere organisationer udtrykker opbakning til etablering af en naturnationalpark på Læsø. Her argumenteres bl.a. for, at græsning med kvæg og heste vil fremme biodiversiteten og modvirke tilgroning af de store lysåbne arealer. Der henvises i flere af høringssvarene til, at der allerede er gode og synlige resultater med helårsgræsning i dele af klitplantagen.

Enkelte høringssvar kommenterer på etablering af naturlig hydrologi. I ét høringssvar udtrykkes bekymring for, om området kan blive oversvømmet. Enkelte høringssvar udtrykker bekymring for, at specifikke områder bliver mere våde. Det drejer sig om en privat matrikel inden for naturnationalparken og skydebanen, der ligger på det statslige areal uden for naturnationalparken.

1.1.4 Naturstyrelsens kommentar

Området udpeget til naturnationalpark er af meget stor naturmæssig betydning og rummer en lang række truede karplanter, svampe, laver, fugle, sommerfugle og andre insekter. Disse arter er især afhængige af lysåbne biotoper, kær, klitter og lysninger i fyrre- og birkeskov. Områder med disse biotoper er i høj grad sammenfaldende med Natura 2000 habitatnaturen inden for naturnationalparken. Det drejer sig om de åbne klitheder og kærene langs kysten samt områderne med skovklit længere inde i plantagen.

En større del af Natura 2000 habitatnaturen er igennem en længere årrække plejet med græsning, både sommergræsning og siden 2017 helårsgræsning. Områderne er overvejende i god tilstand, og det er Naturstyrelsens vurdering, at græsningen i høj grad bidrager til dette, hvilket understøttes af Natura-2000 basisanalyserne for området. De områder, hvor naturtilstanden er moderat, er præget af tilgroning med græsser og vedplanter og er overvejende karakteriseret ved fravær af græsning. Græsning indgår som væsentligt plejetiltag i plejeplanen for Natura 2000 området for 2022-2027.

Ca. 400 ha af naturnationalparken udgøres af plantageskov. Arealerne er præget af at være tæt bevoksede med ensartede og ensaldrende træer. Strukturhugst vil skabe mere lys og større variation i bevoksningerne til gavn for biodiversiteten. Ikke-hjemmehørende træarter med lav naturværdi for andre arter udfases. Græsning på disse arealer vil være meget vigtig for at bevare lysninger og variationer i bevoksningerne. På lang sigt vil plantageskoven udvikle sig i retning af den værdifulde gamle blandingsskov, som findes i skovklitterne ved Vej 1 og 2 og i Højsande, som har meget høj biodiversitet.

Arealerne i Læsø Klitplantage er generelt meget næringsfattige. Der planlægges derfor med et meget lavt græsningstryk: på sigt 25 kg dyr pr. hektar, men fra start lavere. Det lave græsningstryk skal sikre, at der er føde til dyrene hele året, og at den beskyttede natur ikke bliver overgræsset og nedslidt, se nærmere i projektbeskrivelse og forvaltningsplan afsnit 3.2.

Der er gennemført en hydrologisk forundersøgelse af naturnationalparkens areal for at kortlægge, hvor i området den naturlige hydrologi kan genoprettes og med hvilken effekt. Genopretning af naturlig hydrologi skal tage hensyn til både infrastruktur, naboarealer og den kommende indsats for naturgenopretning.

I flere delområder vil lukning af grøfter have en betydelig effekt på hydrologien i området, og dele af arealerne kan blive meget våde i perioder med meget nedbør. Alle delområder ligger imidlertid i plantageskov, hvor der skal ske omfattende hugst, inden et hydrologiprojekt kan påbegyndes. Det er derfor forventningen, at hydrologiprojekterne først kan påbegyndes efter en længere årrække, og at det vil ske etapevis efter drøftelse i bestyrelsen for naturnationalparken. Efterhånden som områderne bliver klar til genetablering af naturlig

hydrologi, vil der skulle ske en konkret projektering og vurdering af effekt, ligesom der skal søges om de nødvendige tilladelser.

1.2 Overvågning og baseline

1.2.1 Generelt

I enkelte høringssvar angives en problematik i, at der i forvaltningsplanerne ikke fremgår, at der laves en baseline monitering af områderne, hvor der skal etableres naturnationalparker.

I ét høringssvar udtrykkes der mistillid til overvågningen, herunder en undren over, at Naturstyrelsen/Miljøministeriet ikke etablerer kontrolfelter uden for naturnationalparkerne til monitering og sammenligning mellem udviklingen i biodiversiteten.

En række organisationer udtrykker tilfredshed overfor, at der er udviklet moniteringsprogrammer samt angiver, at det er vigtigt at adressere både fordele og ulemper ved ny forvaltning.

I ét enkelt høringssvar ang. friluftsliv tilkendegives, at det ikke er nok kun at registrere antal besøgende i naturnationalparkerne, det er også vigtigt at få indblik i fordelingen af aktivitetstyper.

1.2.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen har sammen med Aarhus Universitet og Københavns Universitet igangsat udviklingen af et overvågningsprogram for biodiversitet med det formål systematisk at indsamle reproducerbar, ensartede og langsigtede data for alle naturnationalparkerne. Data i overvågningsprogrammet indsamles manuelt af eksperter samt ved brug af mere automatiserede metoder.

Formålet med biodiversitetsovervågningsprogrammet er at dokumentere biodiversitetens tilstand og udvikling i naturnationalparkerne. Herved vil Naturstyrelsen på sigt kunne afrapportere, hvordan biodiversiteten responderer på forvaltning ved etablering af naturnationalparkerne.

I naturnationalparkerne arbejdes der med en langsigtet tilgang og på en stor geografisk skala. Derfor skal kortsigtede ændringer og lokale variationer ses i en bredere sammenhæng. For at kunne følge den overordnede udvikling i arter, levesteder, vegetationsstruktur, græsningsindikatorer m.m., foretages overvågningen løbende indenfor naturnationalparkerne i permanente prøvefelter. Første registrering vil dække den eksisterende natur, inden etableringen, og udgøre baselineregisteringen.

Der tages højde for, hvilke arter, det kan være særligt relevant at overvåge separat. Derfor igangsættes en screening af rødlistede arter (rødliste kategori-

erne *Truet (EN)*, *Kritisk truet (CR), Regionalt uddød (RE)*) registreret i hver naturnationalpark, hvorpå udvalgte arter eftersøges i felten. På baggrund af denne opdaterede lokale viden udvælges en eller flere specifikke arter til fremadrettet overvågning.

Hvert 4. - 6. år vil der blive udarbejdet en redegørelse for udviklingen i naturnationalparken, der vil være baseret på bl.a. oplysninger hidrørende fra den løbende overvågning, hvilket fremgår af lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparker[7]. Offentligheden og berørte myndigheder vil blive inddraget i forbindelse med udarbejdelsen af redegørelsen, i det omfang Naturstyrelsen skønner relevant. Redegørelsen vil blive drøftet med den lokale bestyrelse, inden den sendes til miljøministeren. Overvågningen er med til at sikre, at naturens langsomme og komplekse forandringer dokumenteres.

Et kontrolfelt er et område i naturen, der frahegnes, så det ikke bliver græsset eller omfattet af andre forvaltningstiltag. Kontrolfelter kan have en god funktion ift. formidling og demonstration, men de indgår ikke i det overvågningsprogram, som universiteterne har udarbejdet. Hovedparten af Naturstyrelses arealer forvaltes ikke som naturnationalparker og kan derfor bidrage som sammenligningsgrundlag.

Naturens udvikling og tilstand forventes også at blive fulgt via det eksisterende nationale overvågningsprogram for de habitatnaturtyper og arter i hver naturnationalpark, der indgår i NOVANA-programmet.

Vedr. friluftsliv vil der gennemført såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser af borgernes brug af naturnationalparkerne. Der vil f.eks. blive opsat tællere til registrering af antal besøgende for at belyse benyttelsen af arealet. Udover tællerne registrerer Naturstyrelsen løbende alle ansøgninger om tilladelseskrævende aktiviteter, herunder om der meddeles afslag eller tilladelse. Overvågningen vil blive søgt tilrettelagt, så den kan give et billede af udviklingen af anvendelsen af arealerne før og efter etableringen af naturnationalparkerne. Graden af overvågning vil kunne variere mellem de enkelte naturnationalparker, men vil blive søgt tilrettelagt, så der samlet set opnås et billede af udviklingen i både naturnationalparker med intensiv og mindre intensiv benyttelse, højt og lavt hegn mv.

Endelig bliver der gennemført en overvågningsindsats i forhold til de fortidsminder og anden væsentlig kulturhistorie, som findes i de forskellige naturnationalparker rundt om.

1.2.3 Lokalt

Emnet 'Overvågning og baseline' berøres i enkelte lokale høringssvar.

---

[7] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

Ét høringssvar nævner, at det er positivt, at der fremover foretages målinger af borgernes brug af området. Et andet høringssvar hilser nulpunktstælling af vildtet i naturnationalparken velkommen.

Enkelte andre høringssvar påpeger, at der mangler systematisk kortlægning af arter og levesteder inden projektets start. Kortlægning af specifikke og sjældne arter, som findes i området, efterlyses konkret i et af høringssvarene.

Ét høringssvar efterlyser, at landskabelige værdier inddrages i overvågningen.

1.2.4 Naturstyrelsens kommentar

Artstabellerne i bilag 1 i udkast til projektbeskrivelse er udtræk fra Arter.dk. I kapitel 2 er også beskrevet en række sjældne og beskyttede arter ud fra andre datakilder samt Naturstyrelsens lokalkendskab.

Det fremgår af afsnit 1.2.2, at der er planlagt et omfattende og systematisk overvågningsprogram for alle naturnationalparker, herunder naturnationalparken på Læsø. Indsatsen er beskrevet i afsnit 4.9 i udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan. Det fælles overvågningsprogram kan suppleres med overvågning af særligt sårbare eller truede arter inden for de enkelte områder, her Læsø Klitplantage. Naturstyrelsen vil overveje at inddrage forslag til overvågning af yderligere arter, som fremgår af høringssvar.

Naturstyrelsen er positiv overfor forslaget om at inddrage landskabelige værdier i den lokale overvågning og vil undersøge mulighederne for dette i samarbejde med bestyrelsen og lokale kræfter.

1.3 Den vilde fauna

1.3.1 Generelt

I to høringssvar er afsenderne skeptiske ift., om den vilde faunas frie bevægelighed ind og ud af naturnationalparken kan opretholdes ved etablering af et lavt hegn.

I et andet høringssvar udtrykkes bekymring for generel nedgang i artsrigdommen for området ved etableringen af en naturnationalpark. Desuden påpeges der en problematik omkring, at fældning af træer i yngletiden vil være skadeligt for fuglelivet.

1.3.2 Naturstyrelsens kommentar

En række naturnationalparker etableres grundet dyrevalget med et lavt totrådet hegn. Det gælder bl.a. Naturnationalpark Læsø Klitplantage, hvor argumentet for det lave hegn specifikt er hensynet til den stigende bestand af dådyr, der vil kunne passere ud og ind af hegnet.

Det er således Naturstyrelsens vurdering, at hjortevildtet samt den øvrige vilde fauna kan passere ind og ud af naturnationalparker med lavt hegn.

Hvad angår bekymringen for nedgang i artsrigdommen i forbindelse med naturnationalparkerne, med helårsgræsning og evt. planlagte strukturfældninger og rydninger af oversøiske træarter, er der tale om tiltag, der bryder med den tidligere drift og understøtter de naturlige processer i området. Her vil de oversøiske træarter, hvortil der naturligt kun er tilknyttet få arter, over tid blive udfaset fra området. Det sker på baggrund af anbefalinger fra en række forskere i forbindelse med udlæg af urørt skov[8]. En stor del af de truede eller sjældne arter i naturnationalparkerne er tilknyttede lysåbne naturtyper, varierede overgange imellem lysåben natur og skov eller lysåben skov med variation og gamle træer og dødt samt døende ved. Urørt skov og ekstensiv helårsgræsning vil understøtte sådanne levesteder jf. afsnit 1.1 ovenfor, og artsrigdommen forventes således at stige over tid. Der henvises yderligere til afsnit 1.2, hvor det beskrives, hvorledes Naturstyrelsen overvåger udviklingen i biodiversiteten i naturnationalparkerne.

Naturstyrelsens politikker og retningslinjer for hensyn til naturen under træfældning, herunder fældning i dyrenes yngletid, kørsel med tungt maskineri og beskyttelse af fredede og truede arter, vil fortsat gælde i urørt skov, herunder også den andel urørt skov, som indgår i naturnationalparkerne. Der vil således i urørt skov stadig tages hensyn, så der ikke risikeres skade på kendte forekomster af sjældne og truede arter, deres levesteder, fortidsminder m.m. Der henvises i øvrigt til Naturstyrelsens hjemmeside om *Når Naturstyrelsen fælder træer* [9] for nærmere information om Naturstyrelsens tiltag i forbindelse med træfældninger, herunder benyttelsen af "Pas-på-kort".

1.3.3 Lokalt

Enkelte høringssvar berører den vilde fauna lokalt. I et høringssvar foreslås, at der bør være zoner med periodisk adgangsforbud af hensyn til sårbare arter. I et andet høringssvar nævnes, at skovning bør foregå uden for fuglenes yngletid.

1.3.4 Naturstyrelsens kommentar

Der er planlagt faunalommer i naturnationalparken for mindst mulig forstyrrelse af dyrelivet. Her findes ingen friluftsfaciliteter eller markerede vandreruter, og dyrene kan derfor søge hertil for at finde ro til både aktiviteter og

[8] Møller, P.F., Heilmann-Clausen, J., Johannsen, V.K., Buttenschøn, R.M. Schmidt, I.K., Rahbek, C., Bruun, H.H., Ejrnæs, R. (2018): Anbefalinger vedrørende omstilling og forvaltning af skov til biodiversitetsformål. Udarbejdet for Naturstyrelsen. Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser Rapport 2018/28

[9] https://naturstyrelsen.dk/vildere-natur/planer-for-naturen/naar-naturstyrelsen-faelder-traeer-hensyn-til-natur-og-friluftsliv

hvile. Som udgangspunkt vurderer Naturstyrelsen ikke, at der er behov for zoner med egentligt adgangsforbud.

Ift. skovning indenfor fuglenes yngletid henvises til Naturstyrelsens politikker og retningslinjer nævnt i afsnit 1.3.2.

1.4 Ressourcer i naturnationalparken

1.4.1 Generelt

I ét høringssvar udtrykkes det, at omstilling fra produktionsskov til urørt skov i naturnationalparkerne er problematisk, og det ønskes, at man opretholder en bæredygtig træproduktion i Danmark. Opretholdelse af skovproduktion ønskes bl.a. for at undgå øget behov for importen af træ, begrænsning af byggningsmaterialer og mindre CO_2-optag. Det påpeges yderligere, at omstilling til urørt skov er i strid med både EU´s Biodiversitetsstrategi 2030 og Afskovningsforordningen.

Et andet høringssvar giver udtryk for, at nedlagt hjortevildt fra naturnationalparker i forbindelse med reguleringer bør kunne udtages og benyttes til konsum.

1.4.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturnationalparkerne har natur og biodiversitet som hovedformål. Som led i at genskabe betingelserne for de naturlige processer og understøtte, at naturen så vidt mulig kan udvikle sig på egne præmisser, bør træer og buske som udgangspunkt gennemgå en naturlig livscyklus. Det døde ved kan hermed skabe levesteder for dyr, planter og svampe. Derfor skal naturnationalparkerne friholdes for skov- og landbrugsproduktion, jf. Naturbeskyttelseslovens § 61a[10].

Friholdelse for skovbrugsproduktion indebærer, at skovene i naturnationalparkerne udlægges som urørt skov uden kommerciel hugst. Naturstyrelsen har fortsat ca. 40.000 ha skov, som forvaltes med naturnær skovdrift og leverer i dag størstedelen af det danske certificerede træ til træindustrien. For nåletræ vil der i en seks- til tiårig periode opretholdes en forsyning af certificeret nåletræ på niveau med den nuværende forsyning. De statslige leverancer af bæredygtigt træ forventes på sigt at kunne erstattes af leverancer fra de private skove.

[10] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

Det fremgår af lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparker[11], at naturnationalparkerne forventes at kunne bidrage til Danmarks opfyldelse af mål om beskyttede områder i EU's biodiversitetsstrategi. Urørt skov anses, grundet fokus på fremme af biodiversitet, som et vigtigt supplement til EU's biodiversitetsstrategi og kan bidrage væsentligt til at sikre en ambitiøs implementering af denne for de europæiske skove, da strategien identificerer et behov for styrket indsats for beskyttelse af skovenes biodiversitet.

De kommende urørte skove forvaltes med et klart mål om at sikre de bedst mulige rammer for en selvbærende og selvforvaltende natur, hvor det er naturlig dynamik og naturlige processer, der skaber de rette forhold og levesteder for skovnaturen, og biodiversiteten fremmes og understøttes. Naturstyrelsen anser ikke de planlagte aktiviteter ved omstilling til urørt skov som værende i strid med afskovningsforordningen.

I det begrænsede omfang dåvildt evt. måtte nedlægges i forbindelse med en nødvendig bestandsreduktion, kan det nedlagte vildt afsættes til konsum.

1.4.3 Lokalt

I en række høringssvar udtrykkes undren over, at biavl med den brune bi ikke kan finde sted i den kommende naturnationalpark. I ét høringssvar udtrykkes ønske om, at udstilling om den brune bi inkl. stader kan bevares.

1.4.4 Naturstyrelsens kommentar

Lov om etablering af naturnationalparker i Danmark forholder sig til bi-hold både generelt og konkret. Det fremgår af loven, at naturnationalparkerne skal friholdes for skov- og landbrugsproduktion.

Fra bemærkninger til lovforslaget[12] fremgår konkret (afsnit 2.1.21):

´Der må ikke holdes husdyr, herunder bier, i naturnationalparkerne af kommercielle hensyn. Der forventes i øvrigt ikke anden form for hold af bier i naturnationalparkerne, da dette efter Miljøministeriets vurdering ikke vil være foreneligt med målsætningen om, at naturen i områderne så vidt muligt skal kunne udvikle sig på egne præmisser.'

Det er Naturstyrelsens vurdering, at det med disse meget præcise bemærkninger om hold af bier, ikke er muligt at tillade bistader inden for eller umiddelbart udenfor naturnationalparkens område, ligesom der må findes ny lokalitet

[11] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021

[12] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

til udstillingen om den brune bi. Dette er aftalt med Læsø Biavlerforening, og bestyrelsen er orienteret herom.

1.5 Store planteædende pattedyr og dyrevelfærd

1.5.1 Generelt

Flere organisationer samt private støtter tilføjelsen af store planteædende pattedyr og ser det som en metode til at tilnærme sig naturlige dynamiske forhold i områderne. Der angives dog også en gentagende bekymring omkring samspillet mellem friluftslivet og dyrene i naturnationalparkerne.

I enkelte høringssvar gives der udtryk for bekymring angående de græssende dyrs velfærd, og om hvorvidt der med helårsgræsning vil være tilstrækkeligt med føde året rundt uden tilskudsfodring. Herunder påpeges det ligeledes, at det vil være uansvarligt at søge om dispensation fra dyrevelfærdsloven om tilsyn på bestandsniveau samt at vurdere langhårede dyrs huld på afstand.

To høringssvar giver udtryk for en mangelfuldt beskrevet beredskabsplan for dyr, der er sat ud i naturnationalparker bl.a. ift. eventuelle kritiske perioder med mindsket adgang til føde. Det kritiseres, at den samme beredskabsplan beskrives for samtlige naturnationalparker, samt at planen er formuleret således, at Naturstyrelsen ikke behøver at fodre de store planteædende pattedyr uanset deres tilstand.

En række organisationer finder det positivt, at tilskudsfodringen fremadrettet begrænses og kun indgår som en del af et beredskab i overholdelse af dyrevelfærdsloven. Organisationerne angiver, at bison bør overvejes i flere af naturnationalparkerne, samt at vildsvin bør gøres til en fast del af faunaforvaltningen. Fravalg af bison grundet genetiske udfordringer samt generelt fravalg af vildsvin grundet beskyttelse af den danske svineproduktion findes utilfredsstillende. Det påpeges, at begge arter kan udgøre vigtige funktioner i de dynamiske naturprocesser og økosystemer. Organisationerne finder det yderligere utilfredsstillende, at Naturstyrelsen overordnet vil begrænse sig til brugen af kastrerede dyr. Det påpeges her, at reproducerende dyr anbefales videnskabeligt, og fravalg af dette vil betyde, at man går glip af gavnlige effekter for dyrenes velfærd, som familiestrukturer, adfærd drevet af kønsdrift og generationslæring mellem moderdyr og afkom.

I ét høringssvar ønskes der en bedre forklaring på, hvordan håndtering af krav fra Fødevarestyrelsen til øremærkning af de store planteædende pattedyr imødekommes i praksis.

1.5.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen har et stort fokus på, at de store planteædende pattedyr på statens arealer skal have det godt. Derfor bliver der udarbejdet forvaltningsplaner og beredskabsplaner med fokus på at sikre dyrenes velfærd. De planer bliver udarbejdet som en del af det samlede ansøgningsmateriale til Fødevarestyrelsen om at få tilladelse til at tilse dyrene på bestandsniveau. Som en del af beredskabsplanerne vil det bl.a. være muligt at anvende støttefodring, hvis det vurderes nødvendigt. Det kan f.eks. være i perioder med hård frost og tykt snedække, længere perioder med tørke og lign.

Naturstyrelsen udfører grundige vurderinger af fødetilgængeligheden for dyrene i naturnationalparkerne året rundt. Den samlede græsningspåvirkning i et område vil afhænge af tætheden af store planteædere og sammensætning af dyrearter samt det konkrete områdes karakter. Græsningstrykket og valget af antal dyr er en lokalt forankret vurdering udført af den ansvarlige lokale enhed i Naturstyrelsen på baggrund af styrelsens egne erfaringer samt øvrig viden[13]. Der vil i naturnationalparkerne ske en løbende vurdering af græsningstrykket, der afspejler en afvejning mellem god dyrevelfærd, ønsket om varieret vegetationsstruktur, herunder blomstrende planter hen over sommeren, og ønsket om at reducere tilgroning med vedplanter af værdifuld lysåben natur. Der henvises til afsnit 1.5.4 for nærmere information om græsningstryk i Naturnationalpark Læsø Klitplantage.

Naturstyrelsen søger om tilladelse til at tilse kvæget og hestene på bestandsniveau. Det er Fødevarestyrelsen som behandler ansøgningen, herunder fastlægger vilkår og retningslinjer for tilsynet. Tilsynene vil blive foretaget af uddannede dyrepassere, som har været igennem Naturstyrelsens kompetenceudviklingsforløb, hvilket også indebærer træning i huldvurdering hos langhårede racer.

Nuværende fravalg af reproducerende dyr i størstedelen af naturnationalparkerne er taget på baggrund af den nævnte problematik ifm. gældende lovgivning for øremærkning af kalve. Som eksempel kan nævnes Naturnationalpark Ulvshale, hvor det som udgangspunkt er planlagt at anvende reproducerende bestande af heste og kvæg grundet gode lokale erfaringer og et mindre areal. Endnu en undtagelse er Hellebæk, hvor det fremgår af den politiske aftale om placeringen af 10 første naturnationalparker, at der fortsat skal være reproducerende kvæg efter etableringen af naturnationalparken.

Naturnationalparkerne Ulvshale og Hellebæk kan hermed have mulighed for at bidrage med nyttige erfaringer vedr. reproducerende dyr i naturnationalparker, der kan benyttes til de fremtidige parker. Det skal dog pointeres, at

[13] Buttenschøn, R. M. (2024). *Helårsgræsning - vurdering af bæreevne*. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. IGN Rapport Nr. maj 2024

projektbeskrivelserne for disse naturnationalparker i skrivende stund ikke er politisk godkendt.

Det er politisk besluttet ikke at udsætte vildsvin i naturnationalparkerne grundet risikoen for spredning af Afrikansk Svinepest. Der vil i Naturnationalpark Almindingen bidrages til at bevare og ønskeligt styrke den europæiske bison som art. Naturstyrelsen anerkender at, vildsvin og bisoner er vigtige arter for biodiversiteten og vil blive genovervejet ift. naturnationalparkerne, hvis f.eks. smitterisiko mindskes, eller bisonartens robusthed udvikler sig i en positiv retning.

Ang. øremærkning af dyr, der bliver sat ud i naturnationalparkerne, er det generelt fravalgt at have reproducerende kvæg, da gældende lovgivning vedr. mærkning af kalve ikke vurderes at kunne efterkommes grundet arealernes omfattende størrelse, samt at dyrene vil være uvante til menneskekontakt. Den nærmere håndtering af krav til øremærkning afklares i dialog med Fødevarestyrelsen.

1.5.3 Lokalt

I ét høringssvar anføres, at der med valg af Galloway stude og Exmoor ponyer introduceres ikke-hjemmehørende dyrearter i naturnationalparken.

I flere høringssvar udtrykkes bekymring for, om der vil være tilstrækkeligt fødegrundlag for dyrene i naturnationalparken, herunder om dyrene vil blive tilskudsfordret ved manglende føde. I et af disse høringssvar udtrykkes også bekymring for angreb af parasitter som følge af nedgræssede arealer, samt indavl af Exmoor ponyer.

I nogle høringssvar foreslås det, at der på sigt introduceres reproducerende bestande af kvæg og heste. I et af disse høringssvar foreslås videre, at udsætning af krondyr som fritlevende bestand på Læsø kan overvejes. Samme høringssvar anbefaler en reaktiv forvaltning af dyrene med indgriben i tide ift. dyrevelfærd.

I høringssvar fra en forening pointeres, at der medfølger et ansvar for velfærd for dyr bag hegn, og samtidig udtrykkes tilfredshed med, at beredskabsplan for forvaltning af dyr i naturnationalparken er indtænkt fra start.

1.5.4 Naturstyrelsens kommentar

Indtil for 3.000 år side levede vilde heste i Danmark, og uroksen, som alle kvæg stammer fra, uddøde først i Danmark omkring år 900. Græsning med kvæg og heste og andre store planteædende pattedyr er således en naturlig økosystemfunktion. Der vælges Galloway kvæg og Exmoor ponyer, da det er robuste racer, som trives i et klima, som på Læsø. Det sikres, at der ikke sker indavl eller tilføres indavlede individer af Exmoor ponyer.

Arealerne i NNP Læsø Klitplantage er generelt meget næringsfattige. Jf. afsnit 1.1.4 planlægges der derfor med et meget lavt græsningstryk: på sigt 25 kg dyr pr. hektar, men fra start lavere. Det lave græsningstryk skal sikre, at der er føde til dyrene hele året, og at den beskyttede natur ikke bliver overgræsset og nedslidt, se nærmere i projektbeskrivelse og forvaltningsplan afsnit 3.2. Der føres proaktivt tilsyn med dyrene af uddannede dyrepassere, og der er udarbejdet en beredskabsplan for håndtering af dyrene i kritiske situationer, herunder mangel på føde. Tilsyn og beredskab er beskrevet i forvaltningsplanen, afsnit 4.3.

Reproducerende bestande er i første omgang fravalgt i naturnationalparken på Læsø. I forhold til kvæget er begrundelsen vanskelighederne ved at lokalisere og mærke kalve på de store og meget varierede arealer. I forhold til ponyerne afventes erfaringer fra andre naturnationalparker med reproducerende bestande i meget næringsfattig natur. Såfremt der på sigt ønskes reproducerende Exmoor, kan det ske ved tilførsel af hingst i en kort periode hvert år. Valg af dyr er nærmere beskrevet i projektbeskrivelsen, afsnit 3.2.1.

2. Geografisk afgrænsning og hegnslinje

2.1 Hegn

2.1.1 Generelt

I ét høringssvar angives modstand overfor generel hegning af naturområder.

Ét høringssvar ønsker, at Naturstyrelsen minimerer naturnationalparkernes hegning så vidt muligt for at undgå begrænsninger for brugerne af området.

2.1.2 Naturstyrelsens kommentar

Det fremgår af bemærkningerne til lovændringerne om naturnationalparker[14], at hovedformålet er at styrke natur og biodiversitet ved at skabe større sammenhængende naturområder, hvor naturen i højere grad end i dag kan udvikle sig på egne præmisser. Dette opnås bl.a. ved, at der i naturnationalparkerne udsættes store planteædere med henblik på, at de kan udføre en vigtig økosystemfunktion. Det fremgår også af bemærkningerne, at den enkelte naturnationalpark som udgangspunkt skal hegnes med et ydre hegn, der skal holde de store planteædende pattedyr inden for området, således at naturnationalparken græsses som ét samlet område. Derved indgår dyrene i det samlede økosystem, hvor de bidrager til udviklingen af naturområdet igennem deres græsning, spredning af frø og efterladenskaber samt de fysiske forstyrrelser, de skaber.

[14] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

Den samlede mosaik af lysåben natur og skov danner grundlaget for, at naturnationalparken kan udvikle sig som et stort sammenhængende, varieret og dynamisk naturområde med helårsgræsning. I den faglige rådgivning fra den videnskabelige arbejdsgruppe understreges betydningen af græsning samt det væsentlige i områdets størrelse, geografiske sammenhæng og variation i naturtyper. Derfor tilstræbes det, at så store dele af arealet som muligt i naturnationalparkerne omfattes af græsning, og heraf hegning med et ydre hegn.

Der vil ved hver enkelt naturnationalpark blive informeret besøgende om hensigtsmæssig færdsel i indhegningerne med græssende dyr. For nærmere forklaring om afholdelse af tilladelseskrævende aktiviteter i naturnationalparkerne henvises der til afsnit 3.1 samt 3.2.

2.1.3 Lokalt

I flere høringssvar primært fra foreninger nævnes flere positive forhold om det kommende hegn omkring naturnationalparken. Det fremhæves bl.a., at det er positivt, at mange hegn samles i ét, og at der hegnes med lavt, glat trådhegn. I enkelte høringssvar anbefales det, at dyrene gives adgang til strand og hav, samt at naturnationalparken på sigt udvides mod syd. I ét høringssvar anbefales, at kærområdet ved Holtemmen fortsat sommergræsses som nu med baggrund i den høje biodiversitet her.

I andre høringssvar udtrykkes en generel modstand imod hegning af natur på Læsø. Det fremhæves bl.a., at hegnet er en visuel barriere, og flere skriver, at der allerede er en del hegn i området, og der ønskes ikke mere hegn.

Særligt to forhold kommenteres i en række høringssvar: hegn til strand og hav samt placering af hegnslinje i den østlige del af naturnationalparken.

Hegn til strand og hav: I flere høringssvar gives der udtryk for, at det er vigtigt at friholde strande for hegn og dyr. Dette ønske begrundes særligt i hensynet til borgenes mulighed for fri færdsel langs stranden og i klitområderne, samt klitternes sårbarhed overfor påvirkning fra store planteædende pattedyr.

Hegnslinje i den østlige del af naturnationalparken: Flere høringssvar foreslår, at der sikres en adgang til stranden udenfor hegnet. Konkret anbefales det i en række høringssvar, at hegnslinjen i den østligste del af naturnationalparken flyttes til lige vest for Himmerigvejen, som fører til stranden ved Hvide Bakker. Det fremhæves, at dette vil give adgang til stranden for bl.a. familier med børn, besøgende med hunde og cyklister uden at skulle igennem et hegn med dyr. Dette vil samtidigt betyde, at et lille område af klitplantagen mod vandet vil ligge uden for hegnet, hvor borgerne trygt kan vandre, sanke og ride uden bekymringer for at møde græssende dyr.

2.1.4 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsens generelle kommentarer til hegn omkring naturnationalparker fremgår af afsnit 2.1.2.

Det fremgår af udkast til projektbeskrivelse, at hegnet trækkes tilbage fra stranden. Forskellige løsninger for at give dyrene adgang til strand og hav er overvejet med baggrund i naturlig dyreadfærd. Dette er dog vurderet særdeles vanskeligt på grund af den store dynamik på kysten. Ny teknologi kan måske på sigt muliggøre adgang for dyrene til strand og hav. I givet fald vil sådanne muligheder blive overvejet af Naturstyrelsen og drøftet med bestyrelsen.

I udkast til projektbeskrivelse er den østlige hegnlinje ført langs med skel til privat matrikel frem til skovvej i skovbrynet mod klitheden og klitterne ved Hvide Bakker.

Stranden ved Hvide Bakker er meget besøgt hele året og særligt i sommerperioden, hvor mange børnefamilier og andre besøgende cykler eller går ad Himmerigvejen for komme til vandet, mange også med hund. Naturstyrelsen anerkender, at en del borgere vil opleve det som en markant kvalitet, hvis der ét sted bliver adgang til de meget benyttede badestrande på nordkysten uden for hegnet. Styrelsen anbefaler derfor, at forslaget imødekommes ved, at området øst for Himmerigvejen udtages af naturnationalparken. Som konsekvens heraf flyttes hegnet til vest for Himmerigvejen, og de ca. 64 ha øst for Himmerigvejen vil med denne ændring ligge uden for det hegnede areal og uden for naturnationalparken.

Området, der hermed udtages af naturnationalparken, er udpeget til urørt skov.

2.2 Stier, veje, indgange og låger

2.2.1 Generelt

Der er ikke indkommet høringssvar vedr. *Stier, veje, indgange og låger* af generel karakter.

2.2.2 Lokalt

I enkelte høringssvar kommenteres på antallet og type af låger. Det nævnes, at det er positivt, at der etableres mange indgange til naturnationalparken. Samtidig anbefales det, at låger tilpasses de forskellige brugergrupper. Opsætning af stenter, hvor der er langt imellem låger, anbefales også.

I ét høringssvar anføres, at vandre- og ridesti udenfor hegnet kan genere naboer og bør lægges med afstand.

Læsø Kommune ønsker den gamle redningsvej langs kysten forbedret med fast belægning, så den kan anvendes som cykelsti. Kommunen henviser til, at der

igennem flere år er pågået et arbejde med at forbedre redningsvejen fra Østerby Havn til Holtemmen. Kommunen henviser også til, at de registrerede fortidsminder langs redningsvejen fra Storedal til Holtemmen er baseret på fejlagtige oplysninger.

2.2.3 Naturstyrelsens kommentar

Det fremgår af udkast til projektbeskrivelse, at der etableres indgange ved veje, skovveje og officielle stier, der fører ind i området, samt alle hyppigt brugte stier. Adgang sker via forskellige lågesystemer og færiste konkret tilpasset de brugergrupper og det behov, der er tilknyttet hver enkelt indgang. Desuden kan der placeres stenter ved hegnet efter behov. Indgange og adgange er placeret i dialog med den lokale bestyrelse.

Efter lokalt ønske etableres en ny vandre- og riderute uden for hegnet hele vejen syd om naturnationalparken og ud til kysten både mod øst ved Hvide Bakker og mod vest ved Holtemmen. Hegnet trækkes ind i naturnationalparken, så vandre- og rideruten er placeret på Naturstyrelsens arealer. Stien passerer naboarealer på enkelte korte strækninger mod syd. Her er stien placeret på den anden side af vej i forhold til naboarealer. Mod øst placeres ride- og vandresti i eksisterende spor med afstand til skelgrænse til privat matrikel.

Der etableres en ny afmærket cykelrute tværs igennem området ad eksisterende skovveje. Herfra kan der foretages afstikkere til kysten ad de nord-sydgående veje.

Forslag om at anlægge en cykelsti i sporet fra den gamle redningsvej fra Storedal til Horneks er tidligere undersøgt. I 2000 blev der således givet tilladelse fra Nordjyllands Amt til Læsø Kommune til delvis etablering af cykelsti fra Storedal til Horneks ad redningsvejen, men efterfølgende omgjorde Naturklagenævnet tilladelsen til et afslag. Begrundelsen var bl.a. risiko for øget slid på vegetationen i området, samt at anlægget ville syne markant i landskabet.

Det er Naturstyrelsens vurdering, at etablering af en cykelsti vil blive vanskelig, både fordi redningsvejen er beliggende i habitatnatur, og fordi der er mange fortidsminderegistreringer i sporet. Redningsvejen ligger desuden overvejende inden for strandbeskyttelseslinjen.

Naturstyrelsen kan konstatere, at der flere steder er opstået større områder med løst sand i redningsvejen som følge af slitage fra cykling. De steder udvides sporet langsomt, idet cyklister vælger at køre uden om. Redningsvejen fra Holtemmen til Horneks vil fremover blive skiltet med 'ingen cykling' for at beskytte sporet og de omkringliggende lavheder, som flere steder er påvirket af kørsel på cykler.

3. Friluftsliv og menneskers sundhed

3.1 Friluftsliv og -faciliteter

3.1.1 Generelt

En organisation gør i deres høringssvar opmærksom på, at der i naturnationalparkerne fortsat skal være plads til tilladelseskrævende organiserede aktiviteter og angiver, at bl.a. orienteringsklubberne er vant til at indtænke naturhensyn. Organisationen påpeger, at de ønsker, at der skal være mulighed for lige så meget rekreativ aktivitet i naturnationalparker, som før etableringen heraf.

Yderligere påpeger en anden organisation, at der alternativt bør indgå en kompensation på arealer i en geografisk nærhed uden for naturnationalparken, således friluftslivet ikke begrænses.

En række organisationer angiver i deres høringssvar, at det i projektbeskrivelse og forvaltningsplan tydeligere skal fremgå, at friluftslivet skal være "naturvenligt", og at man herunder generelt ikke skal påregne tilladelser til større frilufts- eller sportsevents med mange deltagere. Organisationerne anerkender, at friluftslivet er en vigtig del af naturnationalparker, men det skal udspille sig på naturens præmisser og i højere grad være med til at udvide viden om naturlige dynamikker og processer. Det påpeges endvidere af organisationerne, at der bør vælges bæredygtige byggematerialer til friluftsfaciliteter.

3.1.2 Naturstyrelsens kommentar

Befolkningens adgang til statens skov- og naturområder ændres ikke lovgivningsmæssigt for de områder, som naturnationalparkerne omfatter. Alle ansøgninger om tilladelseskrævende aktiviteter vil skulle vurderes individuelt på samme måde, som det sker på Naturstyrelsens øvrige arealer. Ansøgninger om tilladelseskrævende aktiviteter vil dog blive behandlet med hensyn til de store pattedyr inden for hegnet og det forhold, at der efterhånden kan indfinde sig naturkvaliteter, som der skal tages yderligere hensyn til. Derfor vil der kunne forekomme afslag på ansøgninger, som tidligere er blevet imødekommet f.eks. vedr. arrangementer over længere tid med et større antal mennesker, der færdes på større dele af arealet. I de tilfælde vil der blive søgt stillet alternative arealer til rådighed. Udlægningen af faunalommer kan ikke i sig selv begrunde afslag på ansøgning om aktiviteter.

Mht. valg af byggematerialer til friluftsfaciliteter gælder det, at alt træ skal opfylde kravene i den til enhver tid gældende vejledning for offentligt indkøb af lovligt og bæredygtigt træ.

3.1.3 Lokalt

Flere organisationer kommenterer i deres høringssvar på friluftsliv generelt i den kommende naturnationalpark på Læsø. Det nævnes bl.a., at det beskrevne er et godt udgangspunkt for et fortsat rigt friluftsliv, men også at fortsat udvikling bør ske på naturens præmisser. Konkret nævnes det, at det er vigtigt, at der er tilstrækkelige parkerings- og toiletfaciliteter, og at vedligeholdelse af eksisterende og nye faciliteter er vigtigt. Èt høringssvar ønsker, at p-pladser placeres så langt væk fra private arealer som muligt.

I ét høringssvar nævnes, at der er mere organiseret friluftsliv i den kommende naturnationalpark, end skemaet med oversigt over tilladelseskrævende aktiviteter viser, da en del organiserede aktiviteter ikke kræver tilladelse.

I nogle høringssvar nævnes faunalommer i forhold til friluftsliv. Der er anerkendelse af behov for faunalommer og tilfredshed med placering. I ét høringssvar ønskes mulighed for at lukke faunalommer for aktivitet ved behov.

I enkelte høringssvar stilles forslag om konkrete friluftsfaciliteter: prioritering af formidlingsindsatsen herunder formidlingsområde for børn ved Horneks, faciliteter med fokus på børn og unges naturoplevelse som f.eks. en bålhytte ved Skovhytten, bevarelse af toilet ved Horneks samt p-plads ved Hornekssøen og etablering af træstier over våde områder.

3.1.4 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen ønsker fortsat at understøtte et rigt friluftsliv i området, hvor der etableres naturnationalpark. Der er allerede et veludbygget tilbud af friluftsfaciliteter i Læsø Klitplantage. I forbindelse med etablering af naturnationalparken vil en del af de bestående faciliteter blive renoveret og forbedret, og der vil blive etableret nyt ud fra lokale ønsker. Enkelte faciliteter vil blive flyttet eller nedlagt.

Der er ti eksisterende p-pladser i naturnationalparken. Parkeringslommen ved Birkelunden nedlægges, da den ligger ud mod Plantagevej på et areal, hvor der skal anlægges vandre- og ridesti. Desuden nedlægges p-pladserne ved Læsøstenen og Hornekssøen. Det er Naturstyrelsens vurdering, at p-pladserne ved hhv. Horneks og Foldgårdsøen ligger tilstrækkelig tæt på Hornekssøen til, at parkeringsbehovet fortsat vil være dækket. Der etableres nye p-pladser ved indgange til naturnationalparken fra Storedalsvej / Vestre Skråvej og ved krydset Plantagevej / Vestre Skråvej, begge uden for det ydre hegn, og hvor Naturstyrelsen ejer arealerne overfor, dvs. med god afstand til naboarealer.

Vedligeholdelse af faciliteter prioriteres inden for gældende økonomi hertil.

Adgang til faunalommer er kommenteret i afsnit 1.3.4.

Formidling er et prioriteret indsatsområde og er nærmere beskrevet i projektbeskrivelsen, afsnit 3.4. Her fremgår også, at indsatsen på udvalgte steder kan målrettes børn.

Ved Skovhytten findes allerede gode opholds- og formidlingsfaciliteter, herunder et bålsted. Naturstyrelsen vil derfor foreslå placering af lignende facilitet et andet sted i naturnationalparken. Konkret kunne der placeres et madpakkehus for eksempel ved Holtemmen, hvor der planlægges et nyt pausested med bord/bænkesæt, vandpost og hestefold.

Toilettet ved Horneks er i ringe forfatning og er i projektbeskrivelsen foreslået nedlagt. Naturstyrelsen vil undersøge muligheden for at renovere og bevare toilettet.

Det er forventningen, at hydrologiprojekterne i naturnationalparken først kan påbegyndes efter en længere årrække, jf. afsnit 1.1.4. Der vil i hvert område skulle ske en konkret projektering og vurdering af effekt, ligesom der skal søges om de nødvendige tilladelser. I denne proces kan det overvejes, om der bliver behov for boardwalks over særligt våde områder.

3.2 Adgangsmuligheder

3.2.1 Generelt

Der udtrykkes i nogle høringssvar fra foreninger og private en bekymring for en generel begrænsning af borgernes adgang til naturområderne i naturnationalparkerne, særligt grundet hegn, låger, færiste og store græssende dyr samt eventuelt øget vandstand i forbindelse med genopretning af naturlig hydrologi. Ét høringssvar påpeger, at planerne for naturnationalparker kan påvirke befolkningens fysiske og mentale sundhed negativt grundet begrænset adgang og tilgængelighed til naturområderne.

Én organisation foreslår konkret, at det skrives ind i forvaltningsplanen, at Naturstyrelsen ved behandling af ansøgninger om tilladelseskrævende aktiviteter, efter behov, vil afsøge mulighederne for i dialog med ansøgerne at finde løsninger, så den pågældende aktivitet kan tillades i naturnationalparken samtidig med, at der tages tilstrækkeligt hensyn til dyr og sårbar natur.

3.2.2 Naturstyrelsens kommentar

For Naturstyrelsen er det en ambition at give befolkningen bedst mulige rammer for at færdes i naturnationalparkerne, da styrelsen anerkender vigtigheden af borgernes adgang og tilgængelighed til gode naturoplevelser. I naturnationalparkerne er hovedformålet styrkelse af biodiversitet og naturlige dynamikker som beskrevet i afsnit 1.1. Derfor vil der i højere grad blive behov for at samtænke tilgængelighed i forhold til de naturlige dynamikker.

Rammerne for befolkningens adgang til statens skov- og naturområder ændres ikke lovgivningsmæssigt for de områder, som naturnationalparkerne omfatter. Der er derfor stadig adgang døgnet rundt, året rundt. Naturstyrelsen arbejder for at minimere hegnets gener for brugernes frie bevægelighed så vidt muligt. Færiste, låger mv. søges placeret mest hensigtsmæssigt og tilpasses til den relevante brug på baggrund af lokal inddragelse. Vejene og markerede stier vil blive bevaret og fortsat ryddet for træer og vedligeholdt. Der kan ved planlagte grøftelukninger være visse områder, der periodevis vil blive mere våde. Ydermere kan retableringen af de hydrologiske forhold betyde, at det nogle steder kan blive nødvendigt at flytte eller nedlægge vej- eller stistrækninger. Der kan også blive behov for sløjfning af vej- eller stistrækninger, hvor det vurderes, at særlige naturhensyn eller vigtige opholdssteder for de græssende dyr forstyrres.

I en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse om de kommende naturnationalparker foretaget af Københavns Universitet[15] angav et stort flertal (84%), at de var enige i, at naturnationalparkerne ville give gode naturoplevelser, og samtidig angav 70%, at de var interesserede i at besøge en naturnationalpark. Undersøgelserne fra Københavns Universitet viser, at godt en fjerdedel angav, at de ville føle sig utrygge ved at færdes i områder, hvor der er græssende kvæg og/eller heste. Naturstyrelsen har allerede i dag indhegnede naturområder med græssende dyr over hele landet. Herfra er erfaringen, at de græssende dyr som oftest er rolige og normalt ikke har interesse i at nærme sig mennesker. Desuden vil der også være rig mulighed for at færdes på Naturstyrelsens øvrige arealer, der ikke indgår som naturnationalparker. For nærmere svar vedr. utryghed ved færdsel blandt store dyr henvises der til afsnit 3.4.

I forhold til tilladelseskrævende aktiviteter afsøger Naturstyrelsen allerede nu mulighederne for at finde løsninger, så en aktivitet kan tillades i naturnationalparken eller evt. flyttes til nærliggende naturområder samtidig med, at der tages tilstrækkeligt hensyn til dyr og sårbar natur.

3.2.3 Lokalt

I en række høringssvar udtrykkes der bekymring for, at hegn og dyr vil begrænse adgangen til naturen for mange borgere og besøgende. Det fremhæves bl.a., at mange nyder den uhindrede adgang til naturen, at hegn vil være en fysisk barriere, som vil virke fremmedgørende. Det nævnes, at dyrenes adgang til strand og hav vil hindre borgernes adgang hertil, ligesom det nævnes, at vejene nord/syd burde friholdes for hegn. Nogle nævner her også ønsket om,

[15] Jensen, F.S., Gamborg, C. & Sandøe, P. (2022): Befolkningens syn på naturnationalparker – Resultater fra en national spørgeskemaundersøgelse. IGN Rapport, oktober 2022. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg. 61 s. ill.

at området øst for Himmerigvejen holdes udenfor hegnet af hensyn til friluftslivet her.

I ét høringssvar nævnes, at der skal være adgang til privat matrikel, samt parkering her uden for hegn med dyr.

Nogle organisationer skriver, at der ønskes samme adgang til rekreativ aktivitet og fleksibel forvaltning af faunalommer i den forbindelse.

Forsvaret skriver i deres høringssvar, at trænings- og øvelsesaktiviteter i Læsø Klitplantage er af særlig betydning, og at indskrænkninger i forsvarets anvendelsesmuligheder ikke er forenelige med oprustning i Danmark.

3.2.4 Naturstyrelsens kommentar

Hegnet omkring naturnationalparken skal holde dyrene inde, men ikke borgerne ude. Naturnationalparken skal ud over bedre biodiversitet give nye muligheder for naturoplevelser, aktivt friluftsliv og naturturisme. Der etableres derfor et stort antal låger ved alle veje, vandreruter og ofte benyttede stier, jf. afsnit 3.1. Forsat adgang til tilladelseskrævende aktiviteter er omtalt i afsnit 3.2.2.

Der har i processen for etablering været afsat midler til at investere i friluftstiltag udenfor naturnationalparken. Der er således etableret en ny vandrerute i Enebærdalen, nye faciliteter til ryttere ved Birkesøen og ny hundeskov ved Badesøen.

Det fremgår i afsnit 2.1.4, at hegnet ifølge udkast til projektbeskrivelse trækkes tilbage fra stranden. Muligheden for at flytte hegnet i den østligste ende af naturnationalparken til vest for Himmerigvejen er behandlet i samme afsnit.

Adgang til privat matrikel beliggende i naturnationalparken vil fortsat kunne ske ad Horneksvejen. Parkering kan ske inden for eget hegn.

Forsvaret vil fortsat have adgang til trænings- og øvelsesaktiviteter i Læsø Klitplantage.

3.3 Jagt og fiskeri

3.3.1 Generelt

I ét høringssvar angives der et ønske om at mindske restriktionerne for afholdelse af jagt i naturnationalparker, da det her udtrykkes, at bæredygtig jagt kan sameksistere med opfyldelse af biodiversitetsmæssige mål. Det foreslås, at jagten og regulering i naturnationalparker bør varetages af kommunernes lokale jagtforeninger i samarbejde med Naturstyrelsens lokale enheder.

3.3.2 Naturstyrelsens kommentar

Af bemærkningerne til lovforslaget om naturnationalparker[16] fremgår det, at naturnationalparkerne generelt fritages for jagt, der ikke sker som led i forvaltning af områderne, f.eks. i forhold til bekæmpelse af invasive arter eller nødvendig bestandsregulering. Det fremgår også, at Naturstyrelsen har mulighed for at indgå konkrete aftaler med jægere om at deltage i udførelsen af regulering i naturnationalparkerne.

3.3.3 Lokalt

Én borger skriver i sit høringssvar, at jagten i området burde kunne opretholdes. Flere organisationer kommenterer også på jagt. Det foreslås bl.a., at vildtforvaltning bør varetages i samarbejde med lokale jagtforeninger, ligesom mulighed for at tilbyde jagt på statens arealer uden for naturnationalparken bør undersøges. Det nævnes også, at udsætning af fritlevende krondyr på Læsø kunne være et jagtfremmende element.

Enkelte høringssvar nævner, at fortsat mulighed for frit fiskeri i Hornekssøen bør overvejes/stoppes.

3.3.4 Naturstyrelsens kommentar

Jagt er ikke tilladt i naturnationalparkerne, udover nødvendig bestandsregulering. Det fremgår af udkast af projektbeskrivelsen, at det for nuværende ikke vurderes nødvendigt med regulering af dådyr og rådyr i Naturnationalpark Læsø Klitplantage. I forbindelse med etablering af naturnationalparken undersøges, hvilke jagtmuligheder der kan foregå på øvrige statsejede arealer på Læsø.

Af bemærkningerne til loven om naturnationalparker fremgår det, at det skal angives, om eventuelt eksisterende fiskeri i områdets søer og vandløb vurderes at være foreneligt med, at forvaltningen af naturnationalparken vil skulle have natur og biodiversitet som hovedhensyn. Fiskeriet i søen er i dag meget begrænset. For at sikre, at der fortsat kun vil være et begrænset fiskeri, og for at give børn og unge mulighed for dette, opretholdes frit fiskeri for personer under 18 år.

[16] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

3.4 Friluftsliv og færdsel blandt store planteædende pattedyr

3.4.1 Generelt

I visse høringssvar udtrykkes der en bekymring for friluftslivets sikkerhed ved færdsel mellem de store planteædende pattedyr i naturnationalparker. Herunder særligt mht. færdsel med hunde, børn og på hesteryg samt for borgere med begrænset mobilitet.

Der lægges i ét høringssvar vægt på en indskrænkelse af flere borgergruppers frie adgang til naturen, da mange mennesker vil vælge ikke at bruge området pga. utryghed. Yderligt ønskes der i to høringssvar afklaring på, hvem der vil stå med ansvaret ved eventuelle ulykker mellem dyr og besøgende i naturnationalparkerne. Det påpeges her, at det burde være Naturstyrelsen, der skal stå som den ansvarlige part.

En række organisationer gør i deres høringssvar opmærksom på, at uheld generelt skyldes uhensigtsmæssig færdsel, særligt med hunde, fodring af dyr eller mange brugere på et lille areal. Befolkningen er generelt blevet fremmedgjorte overfor store dyr i landskabet, og dette skal genlæres gennem en forvaltningspraksis med fokus på bl.a. information samt udtag af dyr med problematisk opsøgende adfærd.

3.4.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen anerkender, at ikke alle borgere er trygge ved at færdes i områder, hvor der også færdes store planteædende pattedyr, og at der kan opstå risikobetonede situationer i mødet mellem store dyr og mennesker. Det er dog håbet, at utrygheden vil mindskes i takt med, at flere får konkrete erfaringer med besøg i naturnationalparkerne og oplever, at der vil være langt mellem dyrene, og at de ikke har interesse i at nærme sig mennesker.

Internationale erfaringer med kombinationen af græsning med store dyr og friluftsliv er bl.a. belyst i et notat fra Københavns Universitet[17]. Notatet viser, at der kan opstå udfordringer bl.a. ved uhensigtsmæssig adfærd af de besøgende. Naturstyrelsen har dog også erfaret, at der i udlandet (bl.a. i Holland og England) også er gode erfaringer bl.a. med at ride blandt heste. Det kræver dog tilvænning, både for rytter og hest.

Naturstyrelsen arbejder konkret med en formidlingsindsats målrettet specifikke brugergrupper om hensigtsmæssig færdsel i indhegninger med dyr. I denne sammenhæng søger Naturstyrelsen, i samarbejde med brugergruppernes interesseorganisationer, at udvikle materialer eller andre initiativer, der kan øge brugernes viden om græssende dyr og hensigtsmæssig færdsel blandt

[17] Caspersen, O. H., & Jensen, F. S. (2020). Friluftsliv og græssende dyr i naturplejen - Notat om mulige konflikter ved mødet mellem besøgende og dyr. (1 udg.) Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. IGN Notat

dem – og dermed bidrage til brugernes tryghed, når de færdes i naturnationalparkerne. Samarbejdet omfatter bl.a. rytternes interesseorganisationer. Endvidere er det tydeligt beskrevet i forvaltningsplanen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage afsnit 4.3, at hvis enkelte dyr udviser opsøgende eller aggressiv adfærd overfor besøgende, fjernes eller aflives disse. Dette er generel praksis for naturnationalparker.

Ansvar ved færdsel og ulykker mellem dyr og besøgende i naturnationalparker er beskrevet i *Udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan* for Læsø Klitplantage:*" Ved færdsel i naturnationalparker gælder samme regler som for færdsel på øvrige statsejede naturarealer. Dermed sker færdslen på eget ansvar, jf. naturbeskyttelseslovens §§ 22-26. Dette fritager ikke grundejeren for erstatningsansvar efter de almindelige erstatningsretlige regler*". For nærmere information herom, henvises til afsnit 4.4. i forvaltningsplanen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage.

3.4.3 Lokalt

I en række høringssvar udtrykkes der bekymring for at færdes i hegn med dyr, primært fra privatpersoner. Nogle skriver, at de ikke selv tør færdes i hegn med dyr, mens andre udtrykker en generel bekymring for, at borgere og turister vil være bange for at færdes i hegn med dyr. I flere høringssvar nævnes det specifikt, at det er utrygt og farligt at ride i hegn med dyr, særligt hvor der er heste.

Enkelte organisationer kommenterer i deres høringssvar på emnet. I ét høringssvar nævnes det, at færdsel i hegn med kvæg og heste vil give bekymring især for hundeluftere, ryttere og cyklister. I et andet høringssvar fremgår, at valg af Galloway stude er positivt, men valg af heste er negativt for rytterne, mens det i et tredje høringssvar fremgår, at det er positivt, at der er valgt mindre dyr, og der hidtil ikke er oplevet problemer. De sidste to høringssvar anfører, at det er positivt, at der ikke vælges reproducerende bestande.

I et af høringssvarene foreslås det, at der udsættes fritlevende elge på Læsø i stedet for kvæg og heste i hegn, hvorved der ikke vil være behov for færdsel i hegn med dyr.

Det anbefales i høringssvar fra flere organisationer, at det er vigtigt at informere om hensigtsmæssig adfærd i hegn med dyr.

3.4.4 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen anerkender, at ikke alle borgere føler sig trygge ved at færdes i hegn med dyr, og at nogle brugergrupper som f.eks. ryttere kan opleve sig særligt utrygge. Denne problematik har haft stor opmærksomhed i bestyrelsen, og der er på den baggrund iværksat en række tiltag, som kan imøde-

komme bekymringerne. Efter lokalt ønske etableres bl.a. en ny vandre- og riderute hele vejen rundt om naturnationalparken uden for hegnet. Ruten forbindes med andre ride- og vandreruter uden for naturnationalparken, ligesom der er planlagt en opgradering af faciliteter uden for hegnet, hvor ruten slutter ved kysten ved hhv. Holtemmen og Hvide Bakker.

Siden 2017 er et areal på 360 ha i den kommende naturnationalpark afgræsset af 20 Galloway stude i helårsgræsning. Studene er avlet i Naturstyrelsens avlsbesætning på Læsø, hvor det er et vigtigt avlsmål, at dyrene er rolige og ikke er opsøgende over for mennesker. I dag rides, cykles og køres der med hestevogn og bil i hegnet, som også omfatter flere meget populære vandreruter. Der er kun rapporteret om meget få episoder, hvor besøgende har oplevet dyrenes adfærd som begrænsende i forhold til den fri færdsel. Eksemplerne omfatter f.eks., at studene har ligget på vejen eller er set skrabe i jorden.

Græsningstrykket i naturnationalpark vil være meget lavt, da området er næringsfattigt. Der vil derfor kun være få dyr på arealet, fra start ca. 20 stude og en mindre gruppe af ponyer. På sigt kan dette antal øges, hvis der er tilstrækkeligt føde til dyrene. Dette betyder, at der vil være få dyr på et meget stort areal, og sandsynligheden for at møde et dyr på tur vil således være lille.

Der vil efter ønske fra bestyrelsen være fokus på synlig formidling om færdsel i hegn med dyr ved p-pladser, indgange og udstillingssteder.

3.5 Turisme

3.5.1 Generelt

En række organisationer finder det positivt at se en besøgsfremgang i naturnationalparkerne, og dette giver vigtige muligheder for at skabe positiv opmærksomhed omkring introduktion af store planteædende pattedyr som vilde heste og bisoner.

Størstedelen af høringssvar omhandlende *turisme* er af lokal karakter, og disse vil blive behandlet i følgende afsnit 3.5.3.

3.5.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturstyrelsen er enige i, at formidlingen af naturnationalparkerne er essentiel for at skabe gode oplevelser for besøgende. For Naturstyrelsen er der et stort fokus på at gennemføre formidlingsindsatser i de kommende naturnationalparker. Formidlingen skal bidrage til, at man som besøgende får vejledning og gode råd omkring, hvordan man kan dyrke sin aktivitet på en hensigtsmæssig måde i de indhegnede områder med store græssende dyr.

3.5.3 Lokalt

I flere høringssvar fremhæves det, at naturnationalparken vil udfordre turismen på Læsø. Særligt nævnes det, at turisterne ikke ønsker at færdes i hegn med dyr.

Andre høringssvar fremhæver, at naturnationalparken vil løfte turismen på Læsø, da vild natur tiltrækker besøgende.

3.5.4 Naturstyrelsens kommentar

Turisme er et af hovederhvervene på Læsø, og i kommuneplanen betegnes naturen og landskabet på Læsø som det største trækplaster for turisme.

Naturnationalpark Læsø Klitplantage skal ud over forbedring af biodiversiteten give nye muligheder for naturoplevelser, aktivt friluftsliv og naturturisme.

Jf. udkast til projektbeskrivelse vil der blive lavet såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser af borgernes og herunder turisters brug af naturnationalparkerne. Der vil f.eks. blive opsat tællere til registrering af friluftslivet for at belyse benyttelsen af arealet.

4. Høringsproces og offentlig inddragelse

4.1 Generelt

I to høringssvar påpeges det, at høringsprocessen ikke er reel, at der er en manglende inddragelse af de lokale interesser, og at det er et teoretisk benspænd. Det udtrykkes hermed, at høringssvar ikke bliver lyttet til eller inddraget i den endelige projektbeskrivelse og forvaltningsplan.

En række organisationer bifalder den offentlige inddragelse lokalt og fagligt i forbindelse med denne høring. De anerkender, at lokal inddragelse er vigtig, men mener i deres høringssvar, at bestyrelserne i højere grad fungerer som brugerråd, da de ikke har en egentlig bestemmelseskompetence. De kritiserer, at bestyrelserne er udpeget med tilfældige flertal og uden videre faglig argumentation for udpegning. Det anbefales, at man lader beslutninger om bl.a. valg af dyr ligge hos naturfagligt kompetente organer. En erstatning af bestyrelserne kan være at oprette tværgående lokale forankret brugerråd, der forholder sig til de helt lokale valg, samt et nationalt råd for interessenter på tværs af naturnationalparker, hvor principielle og tværgående temaer kan behandles. Organisationerne roser endvidere de offentlige vandringer landet over i forbindelse med naturnationalparkerne.

Én organisation anerkender bestyrelsernes funktion som et vigtigt skridt med den nødvendige lokale forankring og angiver en tilfredshed for dialogen med Naturstyrelsen.

4.2 Naturstyrelsens kommentarer

De overordnede rammer for naturnationalparkerne er givet i lovgivningen[18], og ændres derfor ikke i forbindelse med høringer af de enkelte projektbeskrivelser og forvaltningsplaner. Men i de hidtidige høringsprocesser er der lavet en række konkrete ændringer i projekterne på baggrund af høringerne.

I forhold til kritikken af bestyrelsernes arbejdsområde, kompetencer og sammensætning er denne fastsat politisk og fremgår af notatet 'Bestyrelser i naturnationalparker'[19].

4.3 Lokalt

I flere høringssvar fra foreninger kommenteres arbejdet i den lokale bestyrelse. Der kvitteres bl.a. for muligheden for at deltage i bestyrelsen og for en god og konstruktiv dialog. Der udtrykkes også tilfredshed med, at bestyrelsen fortsætter efter etablering.

Én organisation er utilfreds med ikke at have haft plads i bestyrelsen. Læsø Kommune rejser kritik af, at bestyrelsen reelt er et rådgivende udvalg.

4.4 Naturstyrelsens kommentarer

Naturstyrelsen finder det positivt, at flere organisationer udtrykker opbakning til arbejdet i bestyrelsen.

Bestyrelsens arbejde, sammensætning og kompetencer er fastsat politisk og beskrevet i ovennævnte notat 'Bestyrelser i naturnationalparker'. Arbejdet i den lokale bestyrelse er tilrettelagt ud fra dette.

5. Andre bemærkninger

5.1 Kommentarer til lovgivning

5.1.1 Generelt

Der er ikke indkommet høringssvar omhandlende *Kommentarer til lovgivning* af generel karakter.

[18] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

[19] https://naturstyrelsen.dk/media/fuolxfjm/bestyrelser-i-naturnationalparker.pdf

5.1.3 Lokalt

Der er ikke indkommet høringssvar omhandlende *Kommentarer til lovgivning* af lokal karakter.

5.2 Trafik og sikkerhed

5.2.1 Generelt

Der er ikke indkommet høringssvar omhandlende *Trafik og sikkerhed* af generel karakter.

5.2.2 Lokalt

En række organisationer sætter spørgsmålstegn ved, at der i projektbeskrivelsen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage ikke er planer om at begrænse biltrafik (bl.a. Plantagevej og Storedalsvej) med henblik på prioritering af naturens processer og at styrke de besøgendes naturoplevelse.

5.2.3 Naturstyrelsens kommentarer

Plantagevej og Storedalsvej er begge kommuneveje med offentlig færdsel.

Naturnationalparken udgør størstedelen af Læsøs eneste statsskov og benyttes i stort omfang rekreativt både af borgerne på Læsø og af de mange sommerhusejere og turister. Foruden de to kommuneveje er der en del skovveje med offentlig færdsel. Som det fremgår af udkast til projektbeskrivelse vil disse skovveje fortsat være åbne for offentlig bilkørsel for at understøtte brugen af området.

I forbindelse med etablering af naturnationalparken skal der gennemføres en trafiksikkerhedsrevision.

5.3 Økonomi

5.3.1 Generelt

Der er ikke indkommet høringssvar omhandlende emnet vedr. *Økonomi* af generel karakter.

5.3.2 Lokalt

I enkelte høringssvar kommenteres på de økonomiske forhold i forbindelse med etablering af naturnationalparken. Der efterlyses en beskrivelse af de økonomiske forhold i høringsmaterialet, herunder en konkret fordeling af det budget på 5 mio. kr., som er afsat til etablering af hver naturnationalpark.

5.3.3 Naturstyrelsens kommentar

Som udgangspunkt er der afsat de fornødne midler til både drift og etablering af naturnationalparken. En konkret budgettering foretages først ved detailprojekteringen, efter at udkastet til projektbeskrivelse og forvaltningsplan er politisk godkendt.

Til hver naturnationalpark er der afsat 5 mio. kr. til investering i renovering af nuværende friluftsfaciliteter og etablering af nye. Bestyrelsen for Naturnationalpark Læsø Klitplantage vil blive præsenteret for et budget for rammen på de 5 mio. kr.

5.4 Klima

5.4.1 Generelt

I tre høringssvar gives udtryk for, at ophør med skovdrift, fældninger af oversøiske træarter (særligt nåletræer) og overgang til urørt skov i naturnationalparkerne nedsætter skovenes CO_2-optag, som herved med tiden bliver negativ, hvilket vil bidrage yderligere til klimakrisen med øget CO_2-belastning.

I ét høringssvar ønskes en vurdering af frigivelse af metangasser ved oversvømmelse af næringsrige jorde i forbindelse med genoprettelse af naturlig hydrologi.

5.4.2 Naturstyrelsens kommentar

Naturnationalparkerne friholdes for skov- og landbrugsproduktion, jf. naturnationalparkloven §61a[20]. Vurdering af klimaeffekter af urørt skov er komplekst. Generelt vil det i forhold til klimaeffekter ved hhv. udlæg af urørt skov og fortsat skovdrift gælde:

I skove udlagt til urørt skov kan der typisk på langt sigt lagres en større mængde CO_2 end i skove med løbende udtag af træ til hugst og salg. I opbygningsfasen, hvor CO_2-lageret i urørt skov øges, vil dette gavne LULUCF-regnskabet, som er en opgørelse af CO_2-optag og -udledninger fra danske arealer og skove.

På kortere sigt kan forholdet dog være modsat, f.eks. hvis ikke-hjemmehørende træarter af hensyn til biodiversiteten hugges hurtigere efter omlægning til urørt skov, end de ellers ville blive. I så fald vil kulstofbindingen falde på kort sigt og først kunne stige igen, hvis ny skov vokser frem. Potentialet for CO_2-lagring i urørt skov beror også på omfanget af lysningshugster og græsning. Alt andet lige vil potentialet falde des større dele, der lysnes og holdes mere permanent lysåbne. Det løbende optag af CO_2 vil gradvist falde over tid i

[20] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021.

urørt skov og på langt sigt gå imod nul, fordi træer på et tidspunkt vil dø og blive nedbrudt i samme tempo, som ny skov vokser op.

Fortsat skovdrift med hugst giver – modsat urørt skov - mulighed for løbende lagring af CO_2 i f.eks. savet træ og plader. Sådan lagring i høstet træ kan gavne LULUCF-regnskabet, men udgør normalt kun en mindre del. Der må også påregnes udledning over tid pga. råd og forbrænding af bygningsaffald mv. Fortsat skovdrift med løbende hugst af træ vil kunne opretholde et løbende optag af CO_2 og på langt sigt også et større løbende CO_2-optag end urørt skov.

For nærmere uddybning henvises til miljørapporten: Forslag til udpegning af urørt skov, fortrinsvis i Østdanmark, efter Natur- og biodiversitetspakken[21] og til IGN Rapport: Opdatering af skovfremskrivning: Forventet drivhusgasregnskab for de danske skove 2020-2050[22].

Naturstyrelsen udfører ikke beregninger af evt. frigivelse af metan fra næringsrige jorde i forbindelse med genoprettelse af naturlig hydrologi i naturnationalparkerne. Formålet med naturnationalparkerne er at skabe en mere vild natur med friere dynamiske processer, der herigennem understøtter biodiversiteten. Vurderinger af afledte klimaeffekter er komplicerede og har typisk modsatrettede effekter over tid. Af bemærkningerne til lovforslaget om naturnationalparker[23] beskrives det ligeledes, at der både kan forventes negative og positive klimaeffekter som følge af de tiltag, der iværksættes ved etablering af naturnationalparkerne samt den fremadrettede drift. Der vil være markante variationer i omfanget af genoprettelse af naturlig hydrologi mellem hver enkelt naturnationalpark.

5.4.3 Lokalt

Et enkelt høringssvar påpeger at, at planen for etablering af Naturnationalpark Læsø Klitplantage er klimabelastende i form af udsættelse af metan-udledende kvæg samt større fældninger af træer, herunder skovfyr.

5.4.4 Naturstyrelsens kommentar

De forventede klimaeffekter af etablering af naturnationalparkerne generelt fremgår af afsnit 5.4.2. I udkast til projektbeskrivelse er de forventede klimaeffekter for naturnationalparken på Læsø også kommenteret (afsnit 3.9). Her fremgår det bl.a., at den forventede klimaeffekt vil være negativ på den korte

[21] https://naturstyrelsen.dk/media/321651/bilag-4-miljoerapport_2.pdf

[22] Johannsen, VK., Nord-Larsen, T. & Bentsen, N.S. (2022). Opdatering af skovfremskrivning: Forventet drivhusgasregnskab for de danske skove 2022-2050. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. IGN Rapport. https://static-curis.ku.dk/portal/files/298732868/KF22skov_drivhusgasregnskab_rapport.pdf

[23] L229 om naturnationalparker fremsat 29. april 2021, vedtaget 3. juni 2021

bane, da plantagen er domineret af nåletræ. Efter de naturgenoprettende tiltag vil CO^2-optaget igen stige, og den forventede klimaeffekt bliver neutral.

I dag er der flere arealer i den kommende naturnationalpark, som sommerafgræsses af køer med kalve. Her er antallet af dyr pr. hektar meget højere end ved helårsgræsning. Når naturnationalparken bliver etableret, vil der være helårsgræsning med et lille antal dyr på hele det hegnede areal.

5.5 Andet

5.5.1 Generelt

I ét høringssvar anføres det, at der mangler konkret geofaglig kompetence i den videnskabelige arbejdsgruppe, og at man herved udelader viden om de landskabelige dynamikker. Der bør tages yderligere hensyn til den fysiske natur i planlægningen af de danske naturnationalparker.

En række organisationer mener, at min. 10 % af Danmarks land og havarealerne skal afsættes til strengt beskyttet, vild natur, og at naturnationalparkerne her skal ses som nøgleområder, der danner forbillede og læring for fremtidens genopretning og forvaltning af naturen.

5.5.2 Naturstyrelsens kommentar

Den geofaglige kompetence er tilstede i den videnskabelige arbejdsgruppe, da et af medlemmerne er professor fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.

Hvorvidt naturnationalparkerne skal kunne medregnes i en evt. udlægning af 10 % af Danmarks areal til strengt beskyttet natur vil afhænge af hvilken definition, der anvendes. Dette er ikke fastlagt på nuværende tidspunkt.

5.5.3 Lokalt

Det fremgår af høringssvar fra Læsø Kommune, at kommunalbestyrelsen ikke ønsker en naturnationalpark på Læsø. Begrundelserne er bl.a. ønske om at bevare jagt og den brune bi på arealerne, sikring af drikkevand og at undgå begrænsninger i befolkningens adgang. Læsø Kommune har i stedet overfor ministeren foreslået oprettelse af en marin nationalpark.

Vigtigheden af, at der fortsat er rent drikkevand på Læsø, understreges også i et andet høringssvar.

Ét høringssvar påpeger, at Naturstyrelsen kan udarbejde plan for tiltag på egne arealer, når det ikke påvirker det øvrige Læsø.

5.5.4 Naturstyrelsens kommentar

En stor del af naturnationalparken er udpeget som område med særlige drikkevandsinteresser, og alt drikkevand til Læsø indvindes her. Nuværende drikkevandsboringer ligger i området med helårsgræsning. Tiltag i naturnationalparken vil ikke påvirke drikkevandsindvinding negativt.

Spørgsmål om bier, jagt og adgang er behandlet i afsnit 1.4, 3.2 og 3.3.

Evt. placering af nye marine nationalparker i Danmark behandles ikke her.

Høringens indflydelse på projektbeskrivelse og forvaltningsplan

Høringen har medført følgende ændringer i projektbeskrivelsen:

Justeringer ift. geografisk afgrænsning og hegnslinje

Den østlige hegnslinje flyttes vest for Himmerigvejen, og området øst for Himmerigvejen udtages af naturnationalparken.

Stranden ved Hvide Bakker er meget besøgt hele året og særligt i sommerperioden, hvor mange børnefamilier og andre besøgende cykler eller går ad Himmerigvejen for komme til vandet, mange også med hund. Naturstyrelsen anerkender, at en del borgere vil opleve det som en markant kvalitet, hvis der ét sted bliver adgang til de meget benyttede badestrande på nordkysten uden for hegnet. Dette imødekommes ved, at området øst for Himmerigvejen udtages af naturnationalparken. Som konsekvens heraf flyttes hegnet til vest for Himmerigvejen, og de ca. 64 ha øst for Himmerigvejen vil med denne ændring ligge uden for det hegnede areal og uden for naturnationalparken. Heraf var 24 ha allerede i projektforslaget uden for hegnet.

Området, der hermed udtages af naturnationalparken, er udpeget til urørt skov. Der udlægges ikke faunalommer i urørt skov, hvorfor faunalommen øst for Himmerigvejen annulleres. Dette konsekvensrettes i projektbeskrivelsen.

Flytning af hegnslinjen vil medføre, at der ikke skal lægges færiste i Himmerigvejen, og antallet af færiste i naturnationalparken dermed reduceres. Dette konsekvensrettes i projektbeskrivelsen.

Ifølge udkast til projektbeskrivelse vil dyrene i naturnationalparken have adgang til et areal på ca. 1.090 ha. Dette areal reduceres med ovenstående ændring til ca. 1.050 ha. Dette vil medføre en lille reduktion i det beregnede antal dyr, som på sigt kan sættes ud på arealet. Dette konsekvensrettes i projektbeskrivelsen. Det faktiske antal dyr på arealerne vil altid være tilpasset fødeudbud.

Justeringer ift. friluftsliv

Der placeres et nyt madpakkehus forventeligt ved Holtemmen, hvor der allerede er planlagt et opholdssted for brugerne af naturnationalparken, herunder vandrere og ryttere, som benytter stien rundt om naturnationalparken udenfor hegnet. Madpakkehuset vil også kunne bruges til naturformidling og naturoplevelser.

Toilettet ved Horneks søges opretholdt.

Der opretholdes frit fiskeri for personer under 18 år i Hornekssøen.

Herudover er der i høringsnotatet afklaret en række konkrete spørgsmål:

Naturstyrelsen vil undersøge mulighederne for at inddrage landskabelige værdier i den lokale overvågning i samarbejde med bestyrelsen og lokale kræfter.

Det fælles overvågningsprogram for naturnationalparker kan suppleres med overvågning af særligt sårbare eller truede arter inden for naturnationalparken. Naturstyrelsen vil overveje at inddrage forslag til overvågning af yderligere arter, som fremgår af høringssvar.

Høringsnotat

Projektbeskrivelse og forvaltningsplan til Naturnationalpark Læsø Klitplantage

Oktober 2026

Naturstyrelsen
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.naturstyrelsen.dk